

MODALITĂȚI DE REMEDIERE A NULITĂȚII ACTULUI JURIDIC CIVIL

MEANS TO REMEDY THE NULLITY OF THE CIVIL LEGAL ACT

LUIZA-CRISTINA GAVRILESCU¹

Rezumat: Prin aplicarea remediilor concepute în vederea salvării actului juridic se urmărește înlăturarea sancțiunii nulității în sine. Aceste remedii se circumscriu conceptului de validare a contractului, prin care se urmărește consolidarea contractului în temeiul principiului general al salvagădării actului juridic civil. Aceste remedii de înlăturare a sancțiunii nulității sunt: confirmarea, refacerea, regularizarea, adaptarea, reducerea prestațiilor, conversiunea, aplicarea principiului răspunderii delictuale și aplicarea principiului validării aparenței în drept.

Cuvinte-cheie: nulitate; confirmare; refacere; regularizare; adaptare; reducerea prestațiilor; conversiune; răspundere delictuală; validarea aparenței în drept.

Abstract: By applying remedies designed to save the legal act, it is intended to remove the sanction of nullity itself. These remedies are circumscribed to the concept of contract validation, which seeks to strengthen the contract on the basis of the general principle of safeguarding the civil legal act. Remedies for removing the sanction of nullity are: confirmation, restoration, regularization, adaptation, reduction of benefits, conversion, application of the principle of tort liability and application of the principle of validation of the appearance in law.

Keywords: nullity; confirmation; restoration; adjustment; adaptation; reduction of benefits; conversion; tort liability; validation of the appearance in law.

1. Fundamentul nulității actului juridic civil

Actul juridic reprezintă principalul izvor al raportului juridic civil, întrucât reprezintă manifestarea de voință a părții, exprimată în vederea producerii anumitor efecte juridice, mai precis a nașterii, modificării sau stingerii unor drepturi și obligații. Pentru a produce aceste efecte juridice,

¹ Lector univ. dr., Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Facultatea de Drept,
email: luiza.gavrilescu@uaic.ro

manifestarea de voință trebuie să întrunească cerințele prevăzute de lege. Normele care reglementează condițiile de validitate a actelor juridice sunt imperative, nerespectarea lor fiind sancționată cu nulitatea.

Nulitatea reprezintă sancțiunea specifică încălcării oricăreia din condițiile esențiale impuse pentru încheierea actului juridic civil. Nulitatea este considerată principala și cea mai vastă specie a ineficacității actului juridic civil. Ineficacitatea lipsește în totalitate sau în parte, temporar sau definitiv actul juridic de efectele urmărite de părți la încheierea sa.

Sediul materiei îl reprezintă prevederile art. 1.246-1.265 C. civ., care prezintă definiția, clasificările, regimul juridic, efectele nulității, precum și cauzele de înlăturare a acestei sancțiuni.

Instituirea sancțiunii nulității reprezintă o modalitate de control a respectării condițiilor structurale, care se aplică *post actum* și cenzurează efectele acestuia prin cântărirea validității sursei lor. În cazul în care se constată o nerespectare a condițiilor de formare a actului juridic, vor fi înlăturate atât consecințele sale, cât și operațiunea generatoare în sine.

Fundamentul nulității este justificat de funcțiile pe care aceasta le îndeplinește:

- funcția preventivă, care constă în avertizarea părților actului juridic să evite nerespectarea condițiilor de validitate;
- funcția sancționatorie, care presupune înlăturarea efectelor actului care sunt
contrare legii;
- funcția de garanție a respectării condițiilor impuse de lege și care se realizează prin intermediul celorlalte două funcții.

Până la data desființării prin decizia instanței sau convenția părților, actul juridic invalid își produce efectele, fiind prezumat valabil încheiat. După ce această prezumție de legalitate este răsturnată și nulitatea declarată, efectele produse până la acea dată de actul nevalabil vor fi înlăturate, cu *efect retroactiv*.

2. Principiul salvagădării actului juridic civil

Una din regulile de interpretare a efectelor actului juridic civil prevede că dacă o clauză este susceptibilă de a primi două înțelesuri, ea se interpretează în *sensul în care poate produce efecte*, iar nu în sensul în care nu ar produce vreun efect – art. 1.268 alin. (3) C. civ. Prin această regulă se

evidențiază scopul creator de consecințe juridice al voinței părților, care trebuie menținut, fie și într-o măsură mai mică decât acestea și-au propus, în cazul în care consimțământul fusese exprimat într-o formulă nevalabilă.

Nulitatea poate să atragă desființarea întregului act, sau doar a clauzelor care încalcă normele imperative impuse de lege pentru realizarea sa. Pentru stabilirea concordanței sau neconcordanței cu legea a efectelor actului juridic, se apelează la finalitatea legii, în sensul că actul va fi lipsit numai de efectele contrarii scopului urmărit de dispoziția legală încălcată. Momentul în care se apreciază conformitatea actului juridic cu legea este acela al încheierii lui. În acest sens, se va avea în vedere și concordanța cu bunele moravuri.

Nulitatea parțială, prin care se desființează numai o parte dintre efectele actului juridic civil, este regula, iar nulitatea totală reprezintă excepția. Astfel, conform art. 1.255 alin. (1) C. civ., „clauzele contrare legii, ordinii publice sau bunelor moravuri și care nu sunt *considerate nescrise* atrag nulitatea contractului în întregul său numai dacă sunt, prin natura lor, esențiale sau dacă, în lipsa acestora, contractul nu s-ar fi încheiat”. Așadar, se va căuta întotdeauna menținerea actului juridic în ființă, prin înlăturarea elementelor lipsite de valabilitate, și numai atunci când aceasta nu este cu putință, actul va fi desființat în întregime. *Nulitatea parțială* poate interveni doar în cadrul unui act juridic cu un conținut complex, care produce mai multe efecte, deoarece numai într-o asemenea situație s-ar putea pune problema desființării unor efecte și a menținerii altor efecte. În situația în care clauza neconformă cu legea este una esențială, nulitatea va fi una totală, actul neputând subsista fără acea clauză. Chiar și în astfel de situații, menținerea actului este totuși posibilă prin aplicarea unor remedii de înlăturare a nulității actului juridic.

3. Mecanisme de validare a actului juridic

Mecanismele de validare a actului juridic sunt destinate salvării actului juridic de la sancțiunea nulității, pentru a se da eficiență principiului de interpretare a voinței părților în sensul producerii de efecte juridice. Acestea prezintă interes în ipoteza în care actul ar urma să fie desființat în întregime, fiind amenințat de nulitatea totală. Nu trebuie deci confundate aceste mecanisme cu menținerea actului prin aplicarea, atunci când este posibil, a nulității parțiale drept sancțiune preferabilă nulității totale.

Totodată, mecanismele remedii nu se confundă nici cu acele situații în care efectele actului sunt menținute ca urmare a aplicării unor excepții de la efectele nulității.

Excepțiile de la aplicarea efectelor nulității sunt acele situații în care, pentru anumite motive temeinice, efectele produse între momentul încheierii actului și acela al anulării sale sunt menținute.

Temeiul acestor excepții îl reprezintă întâietatea ce trebuie acordată altor principii, cum ar fi: ocrotirea bunei-credințe, protecția incapacabililor, protejarea drepturilor dobânditorilor subsecvenți, asigurarea securității circuitului civil.

Prin aplicarea remediilor concepute în vederea salvării actului juridic se urmărește înlăturarea sancțiunii nulității în sine. Aceste remedii se circumscriu conceptului de validare a contractului, consacrat de art. 1.261 C. civ., prin care se urmărește consolidarea contractului în temeiul principiului general al salvagădării actului juridic civil.

Aceste remedii de înlăturare a sancțiunii nulității sunt: confirmarea, refacerea, regularizarea, adaptarea, reducerea prestațiilor, conversiunea, aplicarea principiului răspunderii delictuale și aplicarea principiului validării aparenței în drept.

Rezultă deci că validarea nu reprezintă un mecanism juridic de sine stătător, ci un concept care înglobează în sfera sa diferite operațiuni juridice care au ca scop stingerea dreptului de a invoca nulitatea.

4. Confirmarea actului juridic

Confirmarea este actul juridic unilateral prin care partea care ar fi interesată să promoveze acțiunea în constatarea nulității sau să ridice excepția referitoare la nulitate, renunță la aceste prerogative.

Confirmarea actului anulabil este limitată în principal la cazurile de nulitate relativă. Potrivit art. 1.247 alin. (4) C. civ., „contractul juridic lovit de nulitate absolută nu este susceptibil de confirmare decât în cazurile prevăzute de lege”. O astfel de ipoteză de excepție este cea instituită de art. 1.010 C. civ., potrivit căruia, „confirmarea unei *liberalități de către moștenitorii universali ori cu titlu universal* ai dispunătorului atrage renunțarea la dreptul de a opune *viciile de formă sau orice alte motive de nulitate*, fără ca prin această renunțare să se prejudicieze drepturile terților”.

De asemenea, o excepție rezultă și din art. 303 C. civ., care reglementează *acoperirea nulității căsătoriei* încheiate cu nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la *vârsta matrimonială*, care poate fi privită și ca un caz particular de confirmare tacită a nulității absolute a căsătoriei.

Nulitatea relativă *poate fi confirmată, expres sau tacit, de partea interesată* (sau de succesorii în drepturi ai acesteia).

Actul juridic anulabil este susceptibil de confirmare - art. 1.248 alin. (4) C. civ. Persoana interesată poate renunța la dreptul de a invoca nulitatea relativă, atât pe cale de acțiune, cât și pe cale de excepție, dacă apreciază că acest fapt este conform intereselor sale particulare. Renunțarea la un asemenea drept are ca efect acoperirea nulității relative, deci consolidarea actului juridic anulabil, care se realizează prin confirmare. Fiind un act de *formație unilaterală*, confirmarea nu necesită acceptul celeilalte părți și devine *irevocabilă* din momentul săvârșirii ei valabile. Dreptul de a renunța la anularea actului se poate exercita doar după încheierea actului nevalabil, prin confirmare, nu și anticipat, prin inserarea unei clauze în cadrul actului anulabil.

În cazul actelor consensuale, confirmarea poate să fie expresă sau tacită, în funcție de modul de exteriorizare a voinței părții.

Confirmarea expresă se concretizează într-un act juridic, o declarație care are indubitabil scopul de a confirma actul nul, chiar dacă nu se materializează într-un înscris.

Condițiile generale de valabilitate ale confirmării denumite și *condiții exterioare* și sunt menționate de art. 1.263 C. civ.:

- să provină de la *cel îndreptățit să invoce nulitatea* relativă;
- să fie făcută de o persoană cu *capacitate deplină de exercițiu*, fiind un act abdicativ (de renunțare la un drept, deci de dispoziție). Minorul, după ce devine major, poate confirma actul făcut singur în timpul minorității, când trebuia să fie reprezentat sau asistat – art. 48 C. civ.;
- să fie dată *în deplină cunoștință* de cauză, adică numai cunoscând cauza de nulitate, iar în caz de violență, numai după încetarea acesteia – art. 1.263 alin. (2) C. civ.;
- *viciul* care afecta actul juridic anulabil (cauza de nulitate relativă) *să fi încetat* în momentul confirmării (în caz contrar, însuși actul de confirmare este anulabil);
- să fie întrunite, la momentul confirmării, *toate celelalte condiții de validitate* (să nu apară o altă cauză de nulitate) – art. 1.263 alin. (1) C. civ.

În cazul confirmării exprese, în afara condițiilor generale, actul confirmativ trebuie să îndeplinească și următoarele *condiții speciale* denumite și *condiții inerente ale actului confirmativ*, fiind instituite de art. 1.264 C. civ.:

- să cuprindă *obiectul, cauza și natura obligației*, ceea ce reclamă conștientizarea caracterului abdicativ al actului;
- să facă mențiune despre *motivul acțiunii în anulare*, ceea ce evidențiază caracterul accesoriu al actului confirmativ față de actul anulabil;
- să exprime *intenția de a repara viciul* pe care se întemeiază acea acțiune, ceea ce reliefează faptul că este un mijloc de validare a actului;
- să îndeplinească *cerințele de formă ale actului principal* anulabil, datorită caracterului accesoriu al confirmării.

Confirmarea tacită rezultă din fapte concludente asupra intenției de acoperire a nulității relative.

Un mod elocvent de manifestare a unei voințe tacite de a confirma îl reprezintă *executarea voluntară* a unui act juridic lovit de nulitate relativă. În acest sens, art. 1.263 alin. (5) C. civ. prevede că: „în lipsa confirmării exprese, este suficient ca obligația să fie executată în mod voluntar la data la care ea putea fi valabil confirmată de către partea interesată”.

O altă ipostază a confirmării tacite era reprezentată de *neintentarea acțiunii în anulare în termenul de prescripție* extinctivă. S-a apreciat că această din urmă ipoteză generează o prezumție simplă, care poate fi răsturnată prin proba contrarie. În plus, pentru a putea fi reținută confirmarea tacită ca urmare a împlinirii termenului de prescripție al acțiunii în anulare, partea interesată va fi ținută să facă și dovada executării, întrucât invocarea nulității poate fi realizată oricând pe cale de excepție, conform art. 1.249 alin. (2) C. civ., ceea ce face ca actul să fie încă vulnerabil până la acea dată.

În toate cazurile, este necesar ca partea care confirmă tacit să fi cunoscut cauza de nulitate relativă și să fi acționat deliberat în acest sens.

Confirmarea se poate realiza *spontan*, din inițiativa părții îndreptățite să ceară anularea, sau poate *fi provocată* de cererea cocontractantului. Astfel, potrivit art. 1.263

alin. (6) C. civ., persoana care poate invoca nulitatea poate să fie *pusă în întârziere* printr-o *notificare* prin care partea interesată să îi solicite fie să confirme contractul anulabil, fie să exercite acțiunea în anulare, în termen de

6 luni de la notificare, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a cere anularea contractului.

Efectele confirmării se deosebesc după cum acestea se produc între părți sau asupra terțelor persoane.

În raporturile *dintre părți*, confirmarea are drept efect validarea retroactivă (*ex tunc*) a actului anulabil, care se va socoti că produce efecte încă de la data încheierii sale. Astfel, „confirmarea își produce efectele din momentul încheierii contractului și atrage renunțarea la mijloacele și excepțiile ce puteau fi opuse, sub rezerva însă a drepturilor dobândite și conservate de terții de bunăcredință” potrivit art. 1.265 alin. (1) C. civ. În consecință, *față de terții* care ar fi afectați, în mod injust, de efectele confirmării, datorită relativității convențiilor, confirmarea produce efecte doar pentru viitor, *ex nunc*, începând cu data emiterii manifestării unilaterale de voință. Terții vor avea deci posibilitatea să-și apere drepturile dobândite în perioada dintre încheierea actului nul și aceea a confirmării sale, prin invocarea, pe cale de excepție, a nulității actului care le prejudiciază interesele. Sunt considerați terți în această privință doar *successorii cu titlu particular*, care și-au conservat drepturile dobândite prin contract cu titlu oneros, subsecvent celui anulabil care a fost ulterior confirmat.

Față de succesorii universali ori cu titlu universal, precum și *față de creditorii chirografari*, actul confirmativ produce efecte întocmai ca și față de părți, în afară de cazul în care ar exista o fraudă.

Confirmarea este un act individual, astfel că dacă fiecare dintre părți poate invoca nulitatea contractului sau mai multe părți o pot invoca împotriva alteia, confirmarea nu împiedică invocarea nulității de către celelalte părți – art. 1.265 alin. (2) C. civ.

În cazul unui contract anulabil pentru vicierea consimțământului prin dol sau violență, confirmarea nu implică, prin ea însăși, renunțarea la dreptul de a cere daune interese – art. 1.263 alin. (3) C. civ. Aceasta se datorează faptului că, prin confirmare, nu se înlătură propriu-zis cauza de nulitate, ci se paralizează posibilitatea invocării nulității de către cel care a realizat confirmarea.

Confirmarea nu trebuie confundată cu *ratificarea*, aceasta fiind o modalitate de validare de către reprezentat a contractelor încheiate de reprezentant cu depășirea limitelor împuternicirii – art. 1.311-1.314 C. civ. – ori un mijloc de asumare de către gerat a actelor încheiate de gerant cu depășirea sferei gestiunii de afaceri – art. 1.340 C. civ. Se admite aplicarea

ratificării prin analogie și în alte situații de inopozabilitate, precum contractul de porte-forte. Ratificarea se apropie de regularizarea actului nul, dar se referă la contracte valide, care nu sunt afectate de vreo cauză de nulitate. Finalitatea ratificării este renunțarea la inopozabilitatea actului încheiat cu depășirea împuternicirii, pe când finalitatea confirmării este renunțarea la invocarea nulității relative.

Confirmarea se deosebește și de *actul recognitiv*, prin care se recunoaște un act juridic preexistent numai în privința existenței lui, iar nu și cu privire la validitatea sa, ceea ce înseamnă că persoana interesată nu renunță la dreptul de a invoca, dacă este cazul, nulitatea relativă a actului juridic preexistent. Actul recognitiv are drept scop probarea existenței titlului primordial, presupus ca valid. Confirmarea este privită ca o operațiune juridică de asanare a unui contract invalid, a cărui probă nu este pusă în discuție.

5. Refacerea actului nul

O altă modalitate de asanare a nulității o reprezintă *refacerea actului nul*, consacrată de prevederile art. 1.259 C. civ. În această ipoteză, părțile încheie un nou act juridic, identic cu cel nevalabil, care își va produce efectele din acel moment, numai pentru viitor, nu și retroactiv. Refacerea unui contract invalid se aseamănă cu reparația sa capitală, actul inițial fiind desființat și înlocuit cu un act civil nou. Refacerea actului presupune nepreluarea în cuprinsul noului act a cauzei de nulitate existente în cel inițial. Prin refacerea actului nevalabil se renunță implicit la dreptul de a invoca nulitatea actului inițial nevalabil.

Spre deosebire de confirmare, care este un act unilateral în toate cazurile, refacerea este un act unilateral sau bilateral, în funcție de felul actului refăcut. Tot ca o diferență, refacerea este un remediu prin care poate fi înlăturată nulitatea absolută, în timp ce confirmarea poate fi admisă de regulă doar pentru actele anulabile.

6. Regularizarea

Regularizarea desemnează corijarea cauzei de nulitate sau complinirea unei neregularități a actului juridic, realizate printr-o manifestare ulterioară de voință a părților, al cărei unic obiectiv este restabilirea legalității. Un exemplu de regularizare este obținerea autorizației

prealabile, ulterior încheierii unui act care reclamă existența acesteia ca o condiție de validitate. Spre deosebire de refacerea contractului, care presupune realizarea unui nou acord de voințe, analog celui inițial, dar neafectat de cauza de nulitate, regularizarea implică un acord de voință limitat la îndreptarea neregularității actului inițial. Diferența între aceste două remedii ale nulității se reflectă și sub aspectul efectelor: în cazul refacerii, noul act produce efecte doar pentru viitor, în timp ce regularizarea produce efecte retroactive, din momentul încheierii actului astfel regularizat.

7. Rectificarea

Rectificarea sau adaptarea contractului poate fi solicitată în baza art. 1.213 C. civ. de către partea împotriva căreia se putea invoca nulitatea. Prin adaptare, conținutul contractului va fi ajustat implicit, astfel încât să nu mai fie afectate interesele părții care ar fi putut solicita anularea. Adaptarea paralizează acțiunea în anulabilitate, care va fi respinsă ca lipsită de interes. Spre deosebire de confirmare, manifestarea de voință în cazul adaptării este formulată de partea căreia i se opune anularea actului. Rectificarea este un act unilateral de dispoziție și receptare și constă în exercitarea unui drept de autoritate, astfel că nu trebuie acceptată de către cealaltă parte. Astfel, după ce a fost informată asupra felului în care partea îndreptățită să invoce anulabilitatea a înțeles contractul și înainte ca aceasta să fi obținut anularea, cealaltă parte, care propune adaptarea contractului, trebuie ca, în maxim trei luni de la data notificării sau de când i s-a comunicat cererea de chemare în judecată, să declare că este de acord cu executarea sau să execute fără întârziere contractul, astfel cum a fost înțeles de partea aflată în eroare. Dacă declarația a fost făcută și comunicată părții aflate în eroare în acest termen sau contractul a fost executat, dreptul de a obține anularea este stins, iar notificarea în vederea anulării va fi considerată lipsită de efecte. În consecință, contractul se va considera încheiat așa cum l-a înțeles partea îndreptățită să invoce anulabilitatea.

În concluzie, în toate situațiile în care contractul nu a fost executat încă, *errans*-ul are obligația de a-l informa pe cocontractant asupra modului în care a înțeles contractul, cel mai târziu cu ocazia cererii de chemare în judecată în anulare, pentru ca acesta din urmă să-și poată manifesta dreptul de opțiune privind

adaptarea contractului în conformitate cu maniera de reprezentare a *errans*-ului. Cu toate că adaptarea prin executare este facultativă pentru cocontractant, din momentul în care acesta a comunicat declarația de executare sau a executat contractul, adaptarea este obligatorie pentru *errans*, în sensul paralizării acțiunii în anulare.

Așadar, efectul adaptării este înlăturarea nulității, dar și modificarea indirectă a actului, în sensul avut în vedere de cel care solicitase anularea. Limita modificării prestației celui care a greșit este dată de faptul că fundamentul contractual trebuie să rămână cel gândit la origine, altfel ar fi o propunere contractuală, care, prin acceptare, ar duce la înlocuirea contractului inițial cu un altul. Adaptarea se deosebește de confirmare prin aceea că, în anumite cazuri (în materia leziunii) ea este dispusă de către instanță, la cererea părții interesate. Deși dreptul de a adapta contractul este recunoscut expres doar în materie de eroare, se apreciază că, prin analogie, soluția este aplicabilă și dolului, care este o formă de eroare.

8. Reducerea prestațiilor

Reducerea prestațiilor reprezintă o formă de sancțiune civilă care poate fi instituită în cazul vicierii consimțământului prin dol sau violență, fiind așadar aplicată drept o măsură alternativă anulării. În cazul în care se preferă menținerea contractului, partea îndreptățită să ceară anularea, anume victima dolului sau a violenței, poate opta pentru reducerea prestației sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit, conform art. 1.257 C. civ. În mod similar, în cazul leziunii, conform art. 1.222 alin. (3) C. civ., instanța poate să mențină contractul dacă cealaltă parte oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe sau, după caz, o majorare a propriei obligații.

Reducerea prestațiilor nu trebuie confundată cu *acordarea de daune-interese*, solicitată ca o măsură complementară acțiunii în anulare. Ambele măsuri își au temeiul în prevederile art. 1.257 C. civ., dar se aplică în ipoteze distincte. În timp ce reducerea prestațiilor se acordă în cazul în care se dorește menținerea contractului, daunele-interese se solicită pentru acoperirea prejudiciului victimei viciului dolului sau violenței, care optează pentru anularea contractului. Fundamentul comun al ambelor măsuri îl reprezintă natura duală a violenței și a dolului: vicii de consimțământ și delictive civile.

Dacă anularea actului poate fi sau nu însoțită de acordarea de daune-interese, menținerea actului prin intermediul remediului reducerii prestațiilor implică în sine acordarea de daune-interese. Un alt element de distincție între cele două măsuri este reprezentat și de întinderea obligației de despăgubire ce revine autorului viciului de consimțământ. Astfel, dacă victima solicită anularea contractului, va putea pretinde totodată obligarea autorului viciului la o despăgubire care să acopere ceea ce este necesar pentru a o repune în situația anterioară încheierii contractului, pe când în cazul în care victima optează pentru menținerea contractului, cuantumul daunelor interese se apreciază în raport cu prejudiciul care a fost cauzat și se acordă indirect, prin reducerea prestației asumate de victimă.

9. Conversiunea actului juridic

Prin conversiunea actului juridic se înțelege reconsiderarea manifestării de voință exprimate în actul nul, în sensul în care ar reprezenta un act juridic valabil. Conversiunea presupune, în esență, înlocuirea, din punct de vedere juridic, a contractului nul, privit ca *negotium iuris*, cu un alt contract valabil, fără a opera schimbări materiale cu privire la cuprinsul contractului, în sens de *instrumentum probationis*. Mecanismul prin care se va realiza această transformare constă în interpretarea actului nul, în sensul în care el ar produce efecte juridice, conform regulii stabilite în materia interpretării contractelor – art. 1.268 alin. (3) C. civ. La baza acestei operațiuni stă prezumția că părțile care au încheiat actul în vederea producerii anumitor efecte acceptă ca acestea să fie înlocuite cu altele, care pot fi generate de structura extrasă din actul inițial, în condițiile în care cele preconizate inițial au fost înlăturate din cauza nulității. Astfel, ca urmare a conversiunii, actul nul va produce efectele specifice unui alt act, pe care părțile, deși nu l-au avut în vedere la încheierea actului, nu l-au exclus din scopurile caracteristice actului inițial, prin stipulație expresă sau tacită. Caracterul ipotetic, abstract, al voinței părților deosebește conversiunea de simulație.

Condițiile de operare a conversiunii:

- să existe un element de diferență între actul nul și actul valabil, existând, de regulă, identitate de părți; acest element de diferență poate privi: natura celor două acte juridice (spre exemplu, primul este un contract, iar cel de-al doilea un act juridic unilateral), conținutul acestora (în sensul că

drepturile și obligațiile ce s-ar naște din cele două acte sunt diferite), efectele sau forma celor două acte;

- nulitatea care afectează actul originar să fie totală, deoarece în caz de nulitate parțială, actul nevalabil continuă să își producă o parte din efecte;

- actul socotit valabil să întrunească toate condițiile de valabilitate, iar aceste condiții să se regăsească în chiar cuprinsul actului anulat – art. 1.260 alin. (1) C. civ.;

- din manifestarea de voință a părților să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii deoarece, potrivit art. 1.260 alin. (2) C. civ., conversiunea nu se va aplica dacă intenția de a exclude aplicarea conversiunii este stipulată în contractul lovit de nulitate sau reiese, în chip neîndoielnic, din scopurile urmărite de părți la data încheierii contractului.

Prin aplicarea conversiunii se obține salvarea fragmentară a actului nul, care va fi transformat într-un alt act, subsecvent și valid.

Nu suntem în prezența conversiunii în cazurile în care se realizează:

- anularea doar a unor clauze ale actului, în acest caz operând o nulitate parțială;

- denumirea greșită a actului atribuită de părți, *error in nomine negotii*; într-un asemenea caz, va interveni calificarea corectă a actului juridic, în funcție de voința reală a părților și de natura clauzelor actului juridic. Practic, părțile au intenționat să încheie un anumit act juridic, pe care l-au încheiat valabil, dar l-au denumit greșit;

- anularea doar a unui act dintre două încheiate concomitent sau succesiv, celălalt fiind menținut;

- refacerea actului juridic nul – art. 1.259 C. civ. – care presupune încheierea de către părți a unui nou act, valabil, care să-l înlocuiască pe cel anterior nevalabil;

- validarea actului juridic prin confirmare, sau prin îndeplinirea ulterioară a cerinței legale nerespectate la încheierea lui (în acest caz, ca și în cel anterior, nu este îndeplinită cea de-a treia condiție menționată mai sus) ori prin alte moduri anume prevăzute de lege – art. 1.261 C. civ.;

- novația, care presupune existența unei obligații anterioare valabile, ceea ce nu se regăsește în cazul conversiunii; de asemenea, novația este întotdeauna expresă, pe când, în cazul conversiunii, cel de-al doilea act juridic se deduce din voința prezumată a părții sau a părților.

Reprezintă aplicații ale conversiunii:

- cazul în care un act de înstrăinare este lovit de nulitate, dar este valabil ca act de revocare a legatului încheiat anterior având ca obiect același bun – art. 1.068 alin. (3) C. civ.;

- cazul în care un testament autentic, nul absolut pentru lipsa formei, poate fi convertit într-un testament olograf – art. 1.050 C. civ.;

- cazul în care moștenitorul înstrăinează un bun din masa succesorală, deși actul de înstrăinare este nul, de exemplu, pentru incapacitatea dobânditorului, însă manifestarea de voință exprimată de transmitătorul moștenitor valorează ca act de acceptare a succesiunii – art. 1.110 alin. (2) C. civ.;

- cazul în care manifestarea de voință nulă ca vânzare (datorită lipsei formei solemne) poate valora drept antecontract de vânzare.

Aplicabilitatea conversiunii nu este restrânsă la cazurile de nulitate absolută, ipotezele indicate de textele de lege neconstituind o enumerare limitativă. Totodată, operațiunea conversiunii poate viza nu doar actul în sens de *negotium*, ci și actul în sens de *instrumentum*. Astfel, un act autentic, nul pentru lipsă de formă, poate fi convertit într-un înscris sub semnătură privată – art. 271 C. pr. civ.

10. Principiul răspunderii civile delictuale

Posibilitatea invocării principiului răspunderii civile delictuale drept remediu în

materia nulității nu are la bază o reglementare directă, fiind dedusă din diverse prevederi legale, iar aplicarea sa împiedică, în principiu, efectele nulității relative.

Principiul răspunderii civile delictuale poate conduce, în anumite cazuri, la menținerea

efectelor unui act juridic civil lovit de nulitate. Ipoteza presupune că partea vinovată de cauza de nulitate solicită anularea actului juridic civil, însă cealaltă parte contractantă ar urma să sufere un prejudiciu tocmai din cauza anulării actului respectiv, prejudiciu care va trebui să fie reparat de cel culpabil. Aprecierea oportunității aplicării acestui remediu revine, în toate cazurile, instanței de judecată investite cu cererea de anulare a actului.

Înlăturarea nulității ca urmare a aplicării principiului răspunderii civile delictuale privește cazul persoanei puse sub interdicție judecătorească sau al minorului care, cu ocazia încheierii actului juridic, ar săvârși un delict

civil, creând, prin manopere dolosive, o aparență înșelătoare că este capabil sau major. Într-o asemenea ipoteză, incapabilul nu va putea cere anularea actului respectiv, deoarece cealaltă parte ar fi prejudiciată. Partea care a săvârșit fapta ilicită (aceeași care ulterior solicită anularea actului juridic pentru incapacitate) va trebui să îl despăgubească pe cel care a fost prejudiciat prin acea faptă (cealaltă parte contractantă).

În condițiile în care prejudiciul invocat ar proveni tocmai ca urmare a anulării actului juridic respectiv, se poate considera că cea mai potrivită formă de reparare a prejudiciului este menținerea actului juridic ca valabil. Astfel, în baza principiului executării în natură a obligațiilor și a principiului reparării în natură și integrale a pagubelor, actul lovit de nulitate va fi menținut, întrucât reprezintă cea mai bună reparare a prejudiciului ce s-ar putea produce cocontractantului prin fapta ilicită a minorului (persoanei puse sub interdicție judecătorească).

În asemenea cazuri, principiul ocrotirii persoanei fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, instituit de art. 45 teza I C. civ., potrivit căruia „simpla declarație că este capabil să contracteze, făcută de cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, nu înlătură anulabilitatea actului”, este anihilat de principiul răspunderii civile delictuale; în acest sens, art. 45 teza a II-a C. civ. dispune că: „dacă însă a folosit manopere dolosive, instanța, la cererea părții induse în eroare, poate menține contractul atunci când apreciază că aceasta ar constitui o sancțiune civilă adecvată”.

S-a propus ca această construcție juridică să fie extinsă și la alte situații în care cauza de nulitate este în legătură cu un delict civil imputabil părții care a solicitat desființarea actului juridic, cum ar fi chiar cazul nulității pentru eroare imputabilă părții care a avut, nejustificat, o falsă reprezentare asupra realității.

11. Principiul validării aparenței în drept

Se mai numește și „principiul *error communis facit ius*”; acest principiu înlătură nulitatea unui act încheiat într-o situație de eroare comună, obștească, invincibilă. Teoria aparenței în drept este o excepție generală de la principiile de drept, o sursă autonomă de obligații. Mecanismul aparenței în drept este mijlocul prin care, luând în considerare realitatea sau

circumstanțele concrete, se asigură preeminența securității dinamice a raporturilor sociale și juridice față de securitatea statică.

Remediul *error communis facit ius* este consacrat de prevederile art. 17 C. civ., care, după ce în alin. (1) instituie regula potrivit căreia „nimeni nu poate transmite sau constitui mai multe drepturi decât are el însuși”, prin alin. (2) admite și o excepție: „când cineva, împărtășind o credință comună și invincibilă, a considerat că o persoană are un anumit drept sau o anumită calitate juridică, instanța judecătorească, ținând seama de împrejurări, va putea hotărî că actul încheiat în această stare va produce, față de cel aflat în eroare, aceleași efecte ca și când ar fi valabil, afară de cazul în care desființarea lui nu i-ar cauza niciun prejudiciu”.

Existența erorii comune și invincibile nu se prezumă, ci va trebui să fie dovedită de cel interesat, conform art. 17 alin. (3) C. civ. Excepția menționată nu este aplicabilă în materie de carte funciară și nici în alte materii în care legea reglementează un sistem de publicitate – art. 17 alin. (4) C. civ.

O aplicație a validării aparenței în drept este instituită în materia actelor de stare civilă. Astfel, potrivit art. 102 C. civ., „actele de stare civilă întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea tuturor prevederilor legale, sunt valabile, chiar dacă acea persoană nu avea această calitate, afară de cazul în care beneficiarii acestor acte au cunoscut, în momentul întocmirii lor, lipsa acestei calități”.

Pentru a se putea extinde aplicarea și în alte situații a teoriei validității actelor juridice încheiate cu subdobânditorul de bună-credință cu proprietarul aparent, trebuie întrunite cumulativ trei condiții:

- *buna-credință a cumpărătorului*, constând în convingerea sa că ar fi dobândit de la adevăratul proprietar, condiție care se apreciază în concret, în funcție de persoana subdobânditorului și de împrejurările în care s-a încheiat contractul;

- *caracterul comun al erorii* în care s-a aflat subdobânditorul: trebuie să se rețină că toate sau majoritatea persoanelor cu interese asupra bunurilor în litigiu aveau credința că toate înstrăinările acelor bunuri au fost legale. În concret, se va avea în vedere aparența creată de titlul de proprietate prezentat, publicitatea dreptului, conduita proprietarului față de bun, durata de timp în care proprietarul aparent a stăpânit anterior bunul, percepția publică față de bunul deținut de proprietarul aparent și modul în

care toate aceste împrejurări contribuie la formarea convingerii greșite a subdobânditorului;

- *caracterul invincibil* (de neînlăturat) *al erorii*, care presupune cercetarea cauzei erorii, urmând a se stabili dacă un om capabil, în contextul realităților existente la data contractării, ar fi putut sau nu descoperi viciul titlului aparent. Astfel, aprecierea acestei condiții se face în abstract, prin raportare la o persoană diligentă, spre deosebire de buna-credință, care se apreciază în concret, în raport de circumstanțele individuale ale subiectului. Astfel, subdobânditorul va trebui să facă dovada că a întreprins toate demersurile posibile pentru a verifica existența dreptului autorului său, iar în lipsa acestor diligențe, subdobânditorul neglijent nu se poate prevala de eroarea sa pentru a beneficia de efectul creator de drepturi, în detrimentul recunoașterii dreptului adevăratului proprietar.

Concluzii

Mecanismele de validare a actului juridic sunt destinate salvării actului juridic de la sancțiunea nulității, pentru a se da eficiență principiului de interpretare a voinței părților în sensul producerii de efecte juridice. Mecanismele remediu nu se confundă cu cazurile în care efectele actului sunt menținute ca urmare a aplicării unor excepții de la efectele nulității. Validarea nu reprezintă un mecanism juridic de sine stătător, ci un concept care înglobează în sfera sa diferite operațiuni juridice care au ca scop stingerea dreptului de a invoca nulitatea.

Confirmarea este actul prin care partea care ar fi interesată să invoce nulitatea renunță la acest drept și validează retroactiv contractul. Refacerea unui contract invalid constă în înlocuirea actului inițial nevalid cu un act civil nou valabil, întocmit ulterior. Regularizarea desemnează corijarea cauzei de nulitate sau complinirea unei neregularități a actului juridic, printr-o manifestare ulterioară de voință a părților. Rectificarea sau adaptarea contractului poate fi solicitată de către partea împotriva căreia se putea invoca nulitatea și presupune ajustarea contractului astfel încât să nu mai fie afectate interesele părții care ar fi putut solicita anularea. Reducerea prestațiilor poate fi solicitată de către partea îndreptățită să ceară anularea, datorată dolului sau a violenței și constă în micșorarea prestației sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită. Prin conversiunea actului juridic se înțelege reconsiderarea manifestării de voință exprimate în

actul nul, în sensul în care ar reprezenta un act juridic valabil. Principiul răspunderii civile delictuale presupune că dacă partea vinovată de cauza de nulitate solicită anularea actului juridic civil, cealaltă parte ar urma să sufere un prejudiciu tocmai din cauza anulării actului respectiv, încât menținerea contractului se consideră a fi cea mai bună reparație. Principiul validării aparenței în drept înlătură nulitatea unui act încheiat într-o situație de eroare comună, obștească, invincibilă.

